

Dataavdelningen
Susanne Dahllöf
010-479 62 14

YTTRANDE

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
Forskningspolitiska enheten
103 33 Stockholm

Stärkt fokus på framtiden forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65)

Statistiska centralbyråns (SCB) yttrande begränsas till synpunkter som rör myndighetens verksamhet i egenskap av statistikproducent och som ansvarig för den digitala infrastrukturen MONA.

1 Sammanfattning

SCB kan inte ta ställning till förslaget om en ny myndighet då SCB anser att de rättsliga förutsättningarna kan ha avgörande betydelse för den nya myndighetens möjligheter att lyckas med sitt uppdrag.

Utredningen nämner SCB som en av flera tänkbara organisationer som skulle kunna samla in uppgifter om finansiering och redovisning av utgifter eller kostnader avseende forskningsinfrastruktur. Eftersom utredningen beskriver att underlaget ska sammanställas och rapporteras vidare till regeringen för styrning av verksamheten och inte för statistikändamål anser SCB att myndigheten inte ska ansvara för denna hantering.

2 Allmänna synpunkter

Utredningen föreslår att digitala infrastrukturer som understödjer forskning bör samlas i en ny myndighet, men att de rättsliga förutsättningarna för myndighetens uppgifter inte har utretts för att kunna ta fram mer konkreta förslag på organisation. SCB kan inte ta ställning till förslaget om en ny myndighet då SCB anser att de rättsliga förutsättningarna kan ha avgörande betydelse för den nya myndighetens möjligheter att lyckas med sitt uppdrag.

SCB anser att det är svårt att tyda om utredningen menar att den nya föreslagna myndigheten också ska samla in och tillhandahålla registerdata användbara för forskning från registerhållande myndigheter och andra organisationer. Vid SCB omfattas all data som avser personliga eller ekonomiska förhållanden och som kan hänföras till den enskilde av sekretess enligt 24 kap 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Data vid SCB avser ofta personuppgifter och vissa är klassade som känsliga personuppgifter enligt GDPR. Med nuvarande lagstiftning kan SCB endast lämna ut uppgifter för specifika ändamål och ser inte att det skulle vara

möjligt att löpande lämna ut data till en forskningsinfrastruktur på en annan myndighet utan att uppgifterna begärts för ett specifikt ändamål.

Flertalet beställningar som SCB hanterar är beroende av dataleveranser från flera registerhållande myndigheter och/eller andra organisationer. Ett väl fungerande samarbete mellan registerhållarna är avgörande för att skapa effektiva arbetsätt och därmed minska den sammanlagda handläggningstiden. SCB har utvecklat sitt samarbete med andra registerhållare, men håller med utredningen om att mer samordning kring rutiner och hantering krävs. Det finns potential till ytterligare förbättringar genom att till exempel göra beställnings- och utlämnandeprocessen mellan olika registerhållare mer likartad.

SCB anser att det finns flera andra registerhållande myndigheter som lämnar ut data för forskning som borde funnits med som remissinstanser, till exempel saknas flera av de myndigheter, exempelvis Socialstyrelsen, Försäkringskassan och Brottsförebyggande rådet, vars data forskare ofta kombineras med uppgifter från SCB.

3 Yttrande på utredningens förslag

3.1 Kapitel 7.5.6 Microdata Online Access har outnyttjad potential för forskningen

SCB delar utredningens beskrivning av MONA som en digital infrastruktur med outnyttjad potential för forskningen. MONA är SCB:s leveransverktyg och kan i nuläget endast användas i de fall där utlämnade uppgifter från SCB ingår. För att MONA ska kunna användas bredare även av andra krävs att SCB har en sådan uppgift beskriven i sin instruktion eller att MONA hanteras av en annan myndighet med ett sådant uppdrag.

3.2 Kapitel 8.2.2 Utveckling av den finansiella styrningen inom ramen för befintligt övergripande regelverk

Utredningen nämner SCB som en av flera tänkbara organisationer som skulle kunna samla in uppgifter om finansiering och redovisning av utgifter eller kostnader avseende forskningsinfrastruktur.

Som framgår av utredningen finns det ett antal sätt som forskningsinfrastruktur kan finansieras på. I den mån finansieringen av forskningsinfrastruktur kommer från användaravgifter så ingår detta under "övriga rörelsekostnader" i SCB:s undersökning Forskning och utveckling (FoU) i Sverige där SCB undersöker den FoU som bedrivits och verksamhetens kostnader för denna. Dock ingår inte kostnader för tillhandahållande av infrastruktur enligt riktlinjerna för statistiken som fastslagits av EU och beskrivs i OECD:s Frascatimanual.

SCB samlar även in uppgifter om investeringar i byggnader, land, maskiner och inventarier, mjukvara och intellektuell egendom men även dessa investeringsutgifter ska vara direkt kopplade till den egna forskningsverksamheten som bedrivits under referensperioden och alltså inte röra ett tillhandahållande.

SCB genomför också undersökningen Statliga anslag till forskning och utveckling. I undersökningen ingår dock inte frågor om kostnader och utgifter för forskningsinfrastruktur. Undersökningen går ut till alla myndigheter (ej lärosäten) som forskar eller finansierar forskning och även den är styrd av Frascatimanualen.

Som framgår ovan samlar SCB inte i nuläget in de uppgifter som efterfrågas. Eftersom utredningen beskriver att underlaget ska sammanställas och rapporteras vidare till regeringen för styrning av verksamheten och inte för statistikändamål anser SCB att myndigheten inte ska ansvara för denna hantering.

3.3 Kapitel 8.5.1 En nationell organisation för digitala infrastrukturer

SCB håller med utredningen om att den digitala infrastrukturen inte bör vara begränsad till tjänster till universitet och lärosäten, utan även tillgänglig och tillämpbar för andra organisationer som Regeringskansliet, kommuner och regioner som behöver liknande miljöer för att bearbeta känsliga data. SCB vill också framhålla att MONA inte enbart används vid utlämnanden som avser forskningsändamål utan även statistikändamål, då företrädesvis till andra statliga myndigheter, kommuner och andra organisationer. På SCB tillgängliggörs data för både forskning och statistikändamål i samma system, delvis används samma resurser, men det förekommer programvara och hårdvara som endast används av forskare med särskilda behov.

4 Förändringar avseende MONA som beskrivs i kap 6.6

Sedan utredningen varit i kontakt med SCB har flera förhållanden kring MONA förändrats.

Sedan MONA infördes som leverans- och bearbetningsverktyg har det varit ett obligatoriskt system för vissa typer av utlämnanden av mikrodata. Augusti 2021 fattades beslut om att systemet används på en mer frivillig basis, även om SCB även fortsättningsvis ser positivt till dess användning. Beslutet kring frivillighet fattades efter en intern utredning på SCB där utgångspunkt för utredningsarbetet var den juridiska översyn av MONA som färdigställdes 2019. I den översynen tydliggjordes att SCB inte har ansvar för utlämnade uppgifter. Detta ledde till en insikt om att SCB i de flesta fall inte kan kräva att

utlämnade uppgifter ska bearbetas i MONA. I den interna utredningen kom man också fram till att MONA endast kan krävas efter utlämnande till kunder i privat sektor där en sekretessprövning visar att uppgifterna inte kan lämnas ut direkt till kund. Utredningen lämnade också förslag på för vilka typer av utlämnanden som MONA bör erbjudas och för vilka typer av utlämnanden som MONA inte bör eller kan erbjudas.

- MONA bör erbjudas särskilt till myndigheter som behöver uppgifter för statistikändamål, till universitet för forskning inom samhällsvetenskapliga ämnen såsom nationalekonomi och sociologi, samt i uppdrag som avser komplettering av tidigare utlämnat material i MONA.
- SCB bör inte erbjuda MONA vid utlämnanden till den medicinska forskningen där kunden har krav på programvaror eller prestanda som på kort sikt inte kan erbjudas i MONA, där leveransen från SCB utgör en mycket liten del av det material som kunden ska bearbeta, eller där det i nuläget finns annan infrastruktur för hantering av forskningsdata.

Ytterligare förändringar som genomförts efter utredningens kontakt med SCB är den organisationsförändring som genomfördes den 1 september 2021. SCB har inte längre den förvaltningsorganisation som beskrivs i utredningen och ansvaret för MONA ligger nu i SCB:s nya linjeorganisation.

SCB vill också kommentera utredningens uppgifter om kostnader för MONA-verksamheten som endast avsåg 2019. Sedan 2019 har användningen av MONA fortsatt att öka men trots det har kostnaderna ändå minskat. I utredningen nämns kostnaden för 2019 som var 16,4 miljoner kronor varav 11,9 miljoner kronor finansierades genom bidrag från Vetenskapsrådet och 4,5 miljoner kronor genom användaravgifter från övriga användare. För verksamheten under 2020 sjönk denna kostnad till 13,3 miljoner kronor varav 9,5 miljoner kronor finansierades av Vetenskapsrådet och 3,8 miljoner kronor av andra. I prognosen för 2021 och i planen för 2022 ser den sammanlagda kostnaden ut att sjunka ytterligare trots en fortsatt ökad användning. Det är framför allt kostnader för lagring som fortsätter att sjunka trots ökade lagringsvolymerna då SCB bytt till ett mer kostnadseffektivt lagringssystem och att SCB i samråd med användare och Vetenskapsrådet valt att korta lagringstiden för backuper av material i MONA från 12 månader till 6 månader.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Joakim Stymne i närvaro av biträdande generaldirektör Helen Stoye, enhetschef Cecilia Wass, sektionschef Henrik von Hofsten, chefsjurist Joachim Angermund samt handläggare Susanne Dahllöf, föredragande.

SCB, Statistiska centralbyrån

Joakim Stymne

Susanne Dahllöf